

INVENTARIZATSIYA USULLARINING TAHLILI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI

Jalolova Nodira

Andijon davlat texnika instituti

Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola “Inventarizatsiya usullarining tahlili va ularning samaradorligini oshirish imkoniyatlari” mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, tovar moddiy qiymatliklarini hisobga olish va nazorat qilish jarayonida qo'llaniladigan turli usullarni chuqur o'rganadi. Maqolada inventarizatsiya jarayonining ahamiyati, an'anaviy va zamonaviy usullar, shuningdek, ularning afzalliklari va kamchiliklari keltiriladi. Tahlil davomida, inventarizatsiya jarayonini samarali tashkil etish uchun zaruriy omillar va texnologiyalar, masalan, avtomatlashtirish va raqamlashtirishning roli ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: inventarizatsiya jarayoni, tovar moddiy qiymatliklar, nazorat qilish, moliyaviy hisobotlar, aktivlar, xalqaro standartlar.

Kirish. Inventarizatsiya jarayoni har qanday tashkilot uchun muhim hisoblanadi, chunki u tovar moddiy qiymatliklarining hisobini yuritish, nazorat qilish va boshqarishning asosiy vositasidir. Bu jarayon orqali tashkilotlar o'z aktivlarini aniq bilish, ularning holatini baholash va resurslarni samarali taqsimlash imkoniyatiga ega bo'lishadi. Inventarizatsiya, shuningdek, moliyaviy hisobotlarda to'g'ri ma'lumotlarni taqdim etishda muhim rol o'ynaydi, bu esa sarmoyadorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun ishonchni oshiradi.

An'anaviy inventarizatsiya usullari ko'pincha qo'lda bajariladi va ularning asosiy turlari quyidagilar:

✓ Fizik inventarizatsiya - bu usulda tovarlar va materiallar fizik jihatdan sanaladi va ro'yxatga olinadi. Ushbu jarayon odatda yil oxirida yoki moliyaviy hisobot davrida amalga oshiriladi.

✓ Ovozli inventarizatsiya - bu usulda xodimlar mahsulotlarni sanash va ularning miqdorini yozib olish uchun ovoz berishadi. Bu jarayon ko'pincha vaqt talab qiladi va inson omiliga bog'liq bo'lishi mumkin.

An'anaviy usullarning afzalliklari va kamchiliklari:

Afzalliklari:

- Oson tushunilishi va amalga oshirilishi.
- Kam xarajatlar bilan bajarilishi mumkin.
- Tashkilot ichidagi xodimlar uchun tajriba orttirish imkonini beradi.

Kamchiliklari:

- Vaqt talab qiladi va ko‘p mehnat talab etadi.
- Xatoliklar ehtimoli yuqori (inson omili).
- Ma’lumotlar yangilanmaydi va real vaqt rejimida nazorat qilish imkoniyati cheklangan.

Zamonaviy usullar esa texnologiyalarni qo‘llash orqali amalga oshiriladi. Ularning asosiy turlari quyidagilar:

✓ *Avtomatlashtirilgan inventarizatsiya tizimlari.* Ushbu tizimlar kompyuter dasturlari va skanerlar yordamida tovarlarni tezda sanash va ro‘yxatga olish imkonini beradi. Masalan, bar-kod skanerlarini qo‘llash orqali tovarlar tezda aniqlanadi.

✓ *RFID (Radio Frequency Identification).* Bu texnologiya yordamida tovarlar haqida ma’lumotlarni masofadan olish mumkin. RFID chiplar yordamida tovarlar harakati real vaqt rejimida kuzatiladi.

✓ *Bulutli texnologiyalar.* Bulutli dasturlar yordamida inventarizatsiya ma’lumotlarini saqlash va ularga kirish imkoniyatlari kengayadi, bu esa ma’lumotlarni yangilash va ulardan foydalanishni osonlashtiradi.

Zamonaviy usullarning afzalliklari va kamchiliklari:

Afzalliklari:

- Inventarizatsiya jarayoni ancha tez amalga oshiriladi.
- Xatoliklar soni kamayadi.
- Avtomatlashtirish inson omilini minimallashtiradi.
- Real vaqt rejimida ma’lumotlarni kuzatish imkoniyati.

Kamchiliklari:

- Zamonaviy tizimlarni joriy etish uchun katta sarmoya talab etiladi.
- Avtomatlashtirilgan tizimlarda ba’zan texnik nosozliklar yuzaga kelishi mumkin.
- Yangi texnologiyalarni ishlatish uchun xodimlarni tayyorlash kerak.

Inventarizatsiya jarayoni har qanday tashkilot uchun muhim ahamiyatga ega bo‘lib, uning samaradorligi an’anaviy va zamonaviy usullarni qo‘llashga bog‘liq. An’anaviy usullar oddiy va arzon bo‘lishiga qaramay, vaqt talab qiladi va xatoliklar ehtimolini oshiradi. Zamonaviy usullar esa tezlik va samaradorlikni ta’minlaydi, lekin dastlabki xarajatlar bilan bog‘liq muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Tashkilotlar o‘z ehtiyojlariga mos ravishda ushbu usullarni tanlab, inventarizatsiya jarayonini takomillashtirishlari zarur.

Xalqaro standartlarga muvofiq ishlash va ekologik omillarni hisobga olish zamonaviy biznes va sanoat faoliyatining ajralmas qismiga aylangan. Ushbu jihatlar nafaqat tashkilotlarning muvaffaqiyatini ta’minlaydi, balki atrof-muhitni saqlash va barqaror rivojlanishga erishishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Xalqaro standartlar, masalan, ISO (Xalqaro Standartlash Tashkiloti) tomonidan belgilangan standartlar, mahsulotlar, xizmatlar va tizimlar uchun umumiy qoidalarni

oʻrnatadi. Bu standartlar tashkilotlarga sifatni oshirish, jarayonlarni optimallashtirish va mijozlar ehtiyojlariga moslashish imkonini beradi. Xalqaro standartlarga amal qilish, shuningdek, global bozor talablariga javob berish va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, xalqaro standartlar yordamida tashkilotlar oʻz faoliyatlarini bir xil darajada boshqarishlari mumkin. Bu esa koʻplab mamlakatlarda ish olib borayotgan kompaniyalar uchun muhimdir, chunki ular turli xil qonunlar va meʼyorlarga mos kelishlari kerak. Xalqaro standartlarga muvofiq ishlash, shuningdek, xaridorlar va hamkorlar orasida ishonchni oshiradi, chunki bu tashkilotning sifat va xavfsizlik talablariga rioya qilayotganini koʻrsatadi.

Ekologik omillarni hisobga olish esa atrof-muhitni himoya qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni taʼminlashda muhimdir. Bugungi kunda koʻplab tashkilotlar ekologik barqarorlikni oʻz strategiyalarining ajralmas qismiga aylantirmoqda. Bu jarayon nafaqat atrof-muhitga zarar etkazmaslik, balki iqtisodiy foyda keltirishga ham qaratilgan.

Ekologik jihatdan masʼuliyatli biznes amaliyotlari, masalan, chiqindilarni kamaytirish, energiya va suvdan samarali foydalanish, qayta tiklanadigan resurslardan foydalanish kabi chora-tadbirlarni oʻz ichiga oladi. Bu kabi yondashuvlar nafaqat ekologik taʼsirni kamaytiradi, balki xarajatlarni ham qisqartiradi. Ekologik jihatdan masʼuliyatli kompaniyalar koʻpincha mijozlar va sarmoyadorlar tomonidan qadrlanadi, bu esa ularning brend imijini mustahkamlashga yordam beradi.

Xalqaro standartlar va ekologik masʼuliyat oʻrtasida muhim bogʻlanish mavjud. Masalan, ISO 14001 — atrof-muhitni boshqarish tizimlari uchun xalqaro standarti boʻlib, tashkilotlarga ekologik taʼsirini kamaytirishga yordam beradi. Ushbu standartga rioya qilish orqali kompaniyalar atrof-muhitga boʻlgan taʼsirini nazorat qilish va yaxshilash imkoniyatiga ega boʻladi. Shuningdek, xalqaro standartlarga muvofiq ishlash orqali tashkilotlar ekologik xavfsizlikni taʼminlash bilan birga, iqtisodiy barqarorlikka ham erishadilar. Ushbu yondashuvlar bir-birini toʻldirib, tashkilotlarning umumiy muvaffaqiyatiga hissa qoʻshadi.

Kelajakda xalqaro standartlarga muvofiq ishlash va ekologik omillarni hisobga olish yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Global iqlim oʻzgarishi, resurslarning tugashi va atrof-muhitning ifloslanishi kabi muammolar har bir tashkilotning faoliyatida eʼtiborga olinishi kerak. Shuningdek, isteʼmolchilar va jamiyatning ekologik masʼuliyatga boʻlgan talablarini inobatga olish zarur.

Tashkilotlar oʻz strategiyalarini ishlab chiqishda xalqaro standartlarga muvofiq ishlash va ekologik masʼuliyatni birlashtirib, barqaror rivojlanishga erishishlari mumkin. Bu nafaqat ularning raqobatbardoshligini oshiradi, balki atrof-muhitni himoya qilishga ham yordam beradi. Xalqaro standartlarga muvofiq ishlash va ekologik omillarni hisobga olish zamonaviy biznesda muvaffaqiyat kalitidir.

Tashkilotlar ushbu jihatlarni e'tiborga olib, nafaqat o'z faoliyatlarini yaxshilaydi, balki jamiyat va atrof-muhit uchun ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Inventarizatsiya - bu tashkilotning tovar moddiy qiymatliklarini hisobga olish va nazorat qilish jarayoni bo'lib, u har qanday biznes faoliyatining ajralmas qismidir. Inventarizatsiyaning samaradorligini oshirish uchun bir qator takomillashtirish usullarini qo'llash mumkin. Ushbu tavsiyalar tashkilotlarga tovar moddiy qiymatliklarini hisobga olish va nazorat qilishda samaradorlikni oshirish imkonini beradi.

Inventarizatsiya jarayonini avtomatlashtirish - bu samaradorlikni oshirishning eng muhim usullaridan biridir. Zamonaviy dasturiy ta'minot va raqamli texnologiyalar yordamida inventarizatsiya jarayonlarini avtomatlashtirish orqali ma'lumotlarni tezda yig'ish, saqlash va tahlil qilish mumkin. Masalan, bar-kod yoki QR-kodlardan foydalanish mahsulotlarni tezda aniqlash va ularning harakatini kuzatish imkonini beradi. Bu esa xato va noaniqliklarni kamaytiradi, shuningdek, inventarizatsiya jarayonini tezlashtiradi.

Tashkilot ichida inventarizatsiya jarayonlarini boshqarish uchun o'zaro bog'liq tizimlarni yaratish muhimdir. Bu tizimlar moliya, sotuvlar va omborlar bo'yicha ma'lumotlarni birlashtiradi va inventarizatsiya jarayonini yanada shaffof qiladi. Bunday integratsiya natijasida tashkilotlar real vaqt rejimida tovar moddiy qiymatliklarining holatini kuzatib borishlari mumkin, bu esa qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi.

Inventarizatsiya jarayonida tahlil va prognozlash metodlaridan foydalanish ham samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Tashkilotlar o'z tarixiy ma'lumotlarini tahlil qilib, talab va taklifni prognozlashlari mumkin. Bu esa tovar moddiy qiymatliklarining ortiqcha yoki yetishmasligini oldini olishga yordam beradi. Tahlil natijalari asosida inventarizatsiya strategiyalarini yangilash va optimallashtirish mumkin.

Inventarizatsiya jarayonida xodimlarning malakasi muhim rol o'ynaydi. Tashkilotlar xodimlarni muntazam ravishda tayyorlash va bilim berish orqali inventarizatsiya jarayonining sifatini oshirishlari mumkin. Xodimlarga zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, ma'lumotlarni to'g'ri kiritish va hisobotlarni tayyorlash bo'yicha treninglar o'tkazish orqali ularning samaradorligini oshirish mumkin.

Tashkilotlar inventarizatsiya rejalarini muntazam ravishda yangilab turishlari zarur. Bozor sharoitlari, iste'molchilar talablarini va ichki jarayonlarni hisobga olgan holda, inventarizatsiya rejalarini o'zgartirish muhimdir. O'zgaruvchan sharoitlarga moslashish orqali tashkilotlar o'z resurslarini samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Xulosa. Inventarizatsiya jarayonlarini doimiy ravishda monitoring qilish va baholash tashkilotlarga muammolarni erta aniqlash imkonini beradi. Monitoring jarayoni orqali tashkilotlar mavjud jarayonlarni tahlil qilib, ularni takomillashtirish

uchun zarur choralarni ko'rishlari mumkin. Bu esa inventarizatsiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Inventarizatsiya usullarini takomillashtirish - bu tashkilotlarga tovar moddiy qiymatliklarini hisobga olish va nazorat qilishda samaradorlikni oshirish imkoniyatini yaratadi. Avtomatlashtirish, o'zaro bog'liq tizimlar yaratish, tahlil va prognozlash, xodimlarni tayyorlash, rejalarni yangilash va monitoring qilish kabi tavsiyalar yordamida tashkilotlar o'z inventarizatsiya jarayonlarini yanada samarali va shaffof qilishlari mumkin. Ushbu yondashuvlar nafaqat xarajatlarni kamaytiradi, balki umumiy ish faoliyatini ham yaxshilaydi, bu esa tashkilotning raqobatbardoshligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'ulomova F. Buxgalteriya hisobini mustaqil o'rganuvchilar uchun qo'llanma. –T.: "NORMA" nashriyoti, 2010 y.
2. B. Isroilov, Buxgalteriya hisobi nazariyasi: Darslik - Toshkent: Tafakkur , 2020. - 240 b.
3. I.Ismanov, N.Toshmamatov, S.Buzrukhanov. Moliyaviy hisob va hisobot: Darslik – T.: Sano-standart, 2019. - 560 b.
4. Gadoev E. va boshqalar. Buxgalter uchun amaliy qo'llanma: ikki jildlik. Toshkent NORMA 2010.
5. Абдуллаев Р. Бухгалтерский учет и аудит - Т.: "ИQTISOD –MOLIYA", 2010.